

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК ОСНОВА РОЗКРИТТЯ ЗМІСТУ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШОГО МЕДИЧНОГО СПЕЦІАЛІСТА

Людмила Яковишена

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація:

У статті проаналізовано поняття «компетентність» у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній літературі. Розглянуто чинні міжнародні нормативні документи у сфері освіти, спрямовані на впровадження компетентнісного підходу. Здійснено аналіз ключових компетентностей в освіті країн Європи (Бельгії, Австрії, Нідерландів, Фінляндії, Німеччини) й виділено ключові компетентності в рамках програми TUNING. Визначено ключові компетентності сучасного фахівця на підставі досліджень вітчизняних і зарубіжних педагогів. На основі аналізу наукових джерел систематизовано зміст понять «компетенція» і «компетентність», запропонований вітчизняними й зарубіжними науковими експертами.

Ключові слова:

компетентнісний підхід; компетентність; компетенція; класифікація ключових компетентностей; компетентний фахівець.

Анотация:

Яковишена Людмила. Анализ научных подходов к классификации ключевых компетентностей как основа раскрытия содержания профессиональной компетентности младших медицинских специалистов.

В статье проанализировано понятие «компетентность» в отечественной и зарубежной психолого-педагогической литературе. Рассмотрены действующие международные нормативные документы в сфере образования, направленные на внедрение компетентного подхода. Осуществлен анализ ключевых компетентностей в образовании стран Европы (Бельгии, Австрии, Нидерландов, Финляндии, Германии) и выделены ключевые компетентности в рамках программы TUNING. Выявлены ключевые компетентности современного специалиста, на основе исследований отечественных и зарубежных педагогов. На основании анализа научных источников систематизировано содержание понятий «компетенция» и «компетентность», предложенное отечественными и зарубежными научными экспертами.

Ключевые слова:

компетентностный подход; компетентность; компетенция; классификация ключевых компетентностей; компетентный специалист.

Resume:

Yakovyshena Liudmyla. Analysis of scientific approaches of key competencies classification as the basis of the content disclosure of junior medical specialists' professional competence.

The article analyzes the concept of "competence" in domestic and foreign psychological and pedagogical literature. The current international normative documents in a field of education are considered, which are aimed at implementation of the competence approach. The analysis of key competences in the education of European countries (Belgium, Austria, the Netherlands, Finland, Germany) and key competences under the TUNING program have been analyzed. Relying on the research of domestic and foreign teachers, the key competences of the modern specialists are highlighted. Analyzing scientific sources, the author systematized the content of the concept of "competence" and "competency" offered by domestic and foreign scientific experts.

Key words:

competence approach; competence; competency; classification of key competences; competent specialist.

Постановка проблеми. Удосконалення системи вищої освіти є однією з цілей освітньої політики України. У сучасних умовах значна роль у підготовці кваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно працювати у своїй сфері й забезпечувати конкурентоздатність нашої країни у світі, належить вищим навчальним закладам, зокрема й коледжам.

Потреба у формуванні ключових компетентностей у студентів вищих навчальних закладів зумовлена зовнішніми (економічними, соціокультурними) і внутрішніми (професійно-педагогічними) чинниками. Підґрунтям формування ключових компетентностей є підготовка спеціалістів, здатних до постійного розвитку та навчання, самовдосконалення як у професійному, так і в особистісному плані, спроможних реагувати й ухвалювати рішення у своїй професійній діяльності, бути готовими гнучко мислити та швидко діяти в нестандартних ситуаціях, уміти адаптуватись до постійних інформаційних змін життя, у такий спосіб самим ставати конкурентоздатними, такими, що мають попит на ринку праці.

Оскільки поняття ключових компетентностей різноаспектне й багатогранне, його трактування є предметом постійних дискусій як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з появою компетентнісно орієнтованої освіти, вивчає значна кількість вітчизняних учених, серед яких – І. Бабин, В. Байденко, Л. Васильченко, О. Дубасенюк, Е. Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, В. Козирева, І. Єрмаков, О. Овчарук, Н. Радіонова, С. Сисоєва, А. Хуторської, Г. Копил, О. Локшина, О. Пометун, В. Ягупов. Серед іноземних науковців, які вивчали проблеми компетентнісної освіти, найбільш відомими є Л. Спенсер, С. Спенсер, С. Перрі, Дж. Равен, Ю. Хабермас, В. Адольф, Дж. Вінтертон, Н. Гангані.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз підходів вітчизняних і зарубіжних науковців до класифікації ключових компетентностей, уточнення фундаментальних понять компетентнісного підходу, визначення ключових компетентностей молодшого медичного спеціаліста.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним засобом підвищення якості освіти науковці сьогодні визначають *компетентнісний підхід*, який орієнтує випускника не на загальну кількість знань, а на здатність випускника адаптуватись до різноманітних ситуацій і самостійно діяти в них. Виникнення компетентнісного підходу пов'язують з дослідженнями відомого американського лінгвіста Н. Хомського, який увів термін «компетенція» в понятійний апарат лінгвістики з проблем генеративної граматики. Він зазначав: «...ми проводимо фундаментальне розмежування між компетенцією (знанням своєї мови мовцем) і вживанням (реальним використанням мови в конкретних ситуаціях). Тільки в ідеалі вживання є безпосереднім відображенням компетенції. Насправді ж воно не може безпосередньо відобразити компетенцію. Протиставлення, що я вводжу, пов'язане з сосюрівським протиставленням мови й мовлення, але необхідно швидше повернутись до гумбольдтівської концепції прихованої компетенції як системи породжуваних процесів» [3, с. 13].

Термін «компетентність» у перекладі з латинської (*competentia*) – означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід.

У «Тлумачному словнику української мови» за ред. Д. Г. Гринчишина слово «компетентний» трактується як «обізнаний у певній галузі, знаючий; який за своїми знаннями або повноваженнями має право робити, вирішувати що-небудь»; той, хто «має достатні знання в якій-небудь галузі, з чим-небудь добре обізнаний; ґрунтується на знанні, кваліфікований» [16, с. 115]. Дещо ширше поняття «компетентний» розкрито в «Новому тлумачному словнику української мови»: «1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновкладний» [9, с. 874].

У словниках іншомовних слів наведено таке пояснення: «обізнаний, поінформований у певній галузі; який має право на основі своїх знань або повноважень робити чи вирішувати що-небудь, доходити висновків про що-небудь» [13, с. 315]; «досвідчений у певній галузі, у якомусь питанні; повноважний, повноправний у розв'язанні якоїсь справи» [14, с. 189].

Проаналізувавши чинне законодавство у сфері освіти, доцільно виділити ключові нормативні документи, спрямовані на впровадження компетентнісного підходу:

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2029 роки, накази Міністерства освіти і науки України, зокрема «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» (№ 612, 2007 р.), «Про запровадження у вищих навчальних закладах Європейської кредитно-трансферної системи» (№ 943, 2009 р.), рішення Колегії Міністерства освіти і науки України: «Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства» (2007 р.), «Вища освіта України – європейський вимір: стан, проблеми, перспективи» (2008 р.).

Першим державним документом, який визначив структуру системи національних кваліфікацій на засадах оволодіння особою рівнями компетентності, стала Національна рамка кваліфікацій (НРК), затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 1341 від 23 листопада 2011 року [8]. Цей системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів упроваджується з метою:

- уведення європейських стандартів і принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців;

- забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин;

- сприяння національному й міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні;

- налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці [8].

У цьому базовому кваліфікаційному стандарті подано опис кваліфікаційних рівнів. Згідно з ним терміни вживаються в такому значенні: *автономність і відповідальність* – здатність самостійно виконувати завдання, розв'язувати задачі й проблеми та відповідати за результати своєї діяльності; *знання* – осмислена й засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (фактологічні) і теоретичні (концептуальні, методологічні); *інтегральна компетентність* – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності; *кваліфікація* – офіційний результат оцінювання й визнання, який отримано, коли уповноважений компетентний орган встановив, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами; *кваліфікаційний рівень* – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для

кваліфікацій цього рівня; *компетентність / компетентності* – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості; *комунікація* – взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності; *результати навчання* – компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності та інші особисті якості), які набуває та / або здатна продемонструвати особа після завершення навчання; *уміння* – здатність застосовувати знання для виконання завдань і розв'язання задач і проблем. Уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів) [8].

У Законі України «Про вищу освіту» (ВВР України, 2014 р., № 37-38, ст. 1) компетентність визначається як «динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [2].

Поняття «компетентісна освіта» виникло в США в 60-х рр. ХХ ст., але було сформовано лише впродовж наступних 20 років. Стратегічними завданнями такої освіти визнано:

- пошук інформації, необхідної для досягнення мети;
- винахідливість;
- високий рівень комунікації;
- лідерські та організаторські навички тощо.

У роботі «Компетентність у сучасному суспільстві» Дж. Равен (Лондон, 1984 р.) наводить розгорнуте тлумачення компетентності: «Це явище складається з великої кількості компонентів, багато з яких незалежні один від одного; деякі компоненти належать до когнітивної сфери, інші – до емоціональної; ці компоненти можуть змінювати одне одного як складники ефективної поведінки» [2, с. 35].

Переломним періодом у формуванні поняття «компетентність» став 1996 р., коли на міжнародній конференції ЮНЕСКО науковцями було окреслено коло компетенцій, які мають розглядатись як бажаний результат освіти. У своїй доповіді Жак Делор виділив чотири основні постулати, на яких має ґрунтуватись сучасна освіта: 1) навчитися пізнавати; 2) навчитися робити; 3) навчитися жити разом; 4) навчитися жити [6, с. 18].

У 2004 році на цій же міжнародній конференції поняття компетентності визначають

як «здатність застосовувати ефективно й творчо знання й уміння в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях» [19, с. 6].

Проблеми компетентності широко розглядалися й Міжнародною комісією Ради Європи. На симпозіумі в Берні (1996 р.) найбільш суттєвим питанням у реформуванні освіти стало визначення ключових компетентностей, яких мають набути суб'єкти освітнього процесу як для успішної професійної діяльності, так і для здобування вищої освіти надалі. Метою визначення й формулювання компетенцій, як зазначає Г. Халаж, є збереження демократичного відкритого суспільства, мультилінгвізм, мультикультура, нові вимоги ринку праці, розвиток комплексних організацій, економічні зміни та ін. [10, с. 34].

Міжнародна комісія Ради Європи, визначаючи поняття «компетентність», виходить насамперед з особистісних і соціальних потреб. Експерти ПРС виділяють такі ключові компетентності: сприяє досягненню успіхів у житті; сприяє розвитку якості суспільних інститутів; відповідає різноманітним сферам життя [10, с. 34].

В. Хутмакер наводить ухвалені Радою Європи визначення п'яти ключових компетенцій, яких мають набути «молоді європейці»: 1) *політичні й соціальні компетенції*, зокрема такі, як здатність брати відповідальність, брати участь в ухваленні групових рішень, долати конфлікти без насилля, брати участь у підтримці й удосконаленні демократичних інститутів; 2) *компетенції, пов'язані з життям в багатокультурному суспільстві*: контроль за виявами расизму й ксенофобії, прийняття відмінності та повага до інших культур, мов і релігій; 3) *компетенції, що належать до оволодіння усною та письмовою комунікацією*, які особливо важливі для роботи й соціального життя, профілактика соціальної ізоляції, оволодіння більшою кількістю мов; 4) *компетенції, пов'язані з підвищенням інформатизації суспільства*, тобто оволодіння технологіями використання інформації; 5) *здатність навчатися впродовж життя* – якості основи безперервного навчання в контексті особистого професіонального й соціального життя [6, с. 20–21].

Міжнародний департамент стандартів для навчання, здобування освіти (*International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)*) поняття компетентності визначає як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття компетентності містить певний набір знань і навичок, які дають

зможу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, що підлягають досягненню певних стандартів у галузі професійної діяльності [20, с. 1]. Розробкою загальноєвропейського рівня слід виділити результати робочих засідань представників країн Євросоюзу, які відбулись у Лісабоні в 2001 р. й мали на меті визначення нових базових компетентностей. За результатами звіту, презентованого на Європейській раді в Стокгольмі, робоча група експертів висловила думку, що ключові компетентності для навчання впродовж життя мають містити такі вісім основних галузей ключових компетентностей у навчанні: 1) фундаментальні (навички рахування та письма); 2) базові компетентності в галузях математики, природничих наук і технологій; 3) іноземні мови; 4) ІКТ-навички й використання технологій; 5) уміння навчатись; 7) соціальні навички; 8) підприємницькі навички; 9) загальна культура.

У рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади було започатковано програму «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади» (скорочено «*DeSeCo*» – *Definision and Selektion of Competencies Theoretical and Conceptual Foundations*) для систематизації та узагальнення досвіду багатьох країн у визначенні ключових компетентностей, що впроваджуються в освіту й відповідають потребам сучасного суспільства. Згідно з цією програмою, «компетентність» визначають як здатність особистості задовольняти індивідуальні й соціальні потреби, діяти, виконувати поставлені завдання; при цьому кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь – усього того, що можна мобілізувати для активної дії; виявляється в діяльності особистості в різних контекстах; формується під впливом сім'ї, роботи, масмедіа, релігії тощо [5, с. 9].

Поняття компетентності детально розглядає також і Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), яка спрямовує свою діяльність на впровадження ключових компетентностей у зміст освіти. На думку експертів ОЕСР, створення умов для набуття необхідних компетентностей протягом життя сприятиме: 1) продуктивності й конкурентоздатності на ринку праці; 2) скороченню безробіття завдяки розвитку гнучкої та кваліфікованої робочої сили; 3) розвитку середовища для інноваційних

перетворень в умовах глобальної конкуренції [16].

На сучасному етапі розвитку освіти і науки, науковці та експерти міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Міжнародний Департамент Стандартів, Рада Європи, Організація Європейського Співробітництва та Розвитку тощо) розглядають «ключові компетентності» – компетентності, які дають змогу особистості брати участь у багатьох соціальних сферах і які роблять внесок у поліпшення якості суспільства та сприяють особистому успіхові (за матеріалами Організації Європейського Співробітництва та Розвитку) [5, с. 10].

І. Зимня, досліджуючи природу ключових компетентностей, підкреслює, що ключові – це ті, узагальнено представлені основні компетентності, які забезпечують нормальну життєдіяльність людини в соціумі [4, с. 26]. Провідна українська дослідниця О. Пометун зазначає, що:

– ключова компетентність є об'єктивною категорією, яка фіксує суспільно визнаний комплекс знань, умінь, навичок, відносин тощо певного рівня, які застосовуються в широкій сфері діяльності людини; це здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми;

– ключові компетентності є інтегральними характеристиками якості підготовки суб'єктів навчання, пов'язаними з їхньою здатністю цільового осмисленого застосування комплексу знань, умінь, навичок, відносин щодо міждисциплінарного кола проблем;

– основні ознаки життєвих (ключових) компетентностей: 1) поліфункціональність (дає змогу розв'язувати різноманітні проблеми в різних сферах особистого й суспільного життя; 2) надпредметність і міждисциплінарність (можуть бути застосовані не тільки в школі, а й на роботі, у сім'ї, у політичній сфері тощо); 3) багатомірність (охоплює знання, розумові процеси, інтелектуальні, навчальні та практичні вміння, творчі відкриття, стратегії, технології, процедури, емоції, оцінки тощо); забезпечують широку сферу розвитку особистості (її логічного, творчого та критичного мислення, саморефлексії, самовизначення, самооцінки, самовиховання тощо [12, с. 232].

Розглядаючи питання ключових компетенцій / компетентностей, доречно зупинитися на моделі, розробленій й схваленій в рамках програми TUNING («Налаштування освітніх структур»), учасниками якої були понад 100 найвідоміших університетів з 16 країн, що підписали Болонську декларацію.

Ключові компетентності країн Європи

Країна	Базові критерії	Ключові компетентності
Бельгія	багатомірність (комбінація знань, умінь, поглядів); багатофункціональність (виконання різних завдань) досяжність (різними змістовними обсягами);	соціальна (активна участь у житті суспільства; поняття рівних можливостей; комунікативні компетентності, серед яких – наполегливість, вміння відповідати за свої вчинки та рішення); позитивне ставлення (здатність до позитивного ставлення, до довіри); здатність діяти й думати самостійно (компетентність в опануванні баз даних, ІКТ; компетентність у розв'язанні проблем; самокерування й саморегуляція; вміння критично мислити та діяти); мотиваційна компетентність (здатність до винахідництва й навчання); ментальна рухливість (творчість і винахідливість; гнучкість і адаптивність); функціональні компетентності (лінгвістичні компетентності; технічні компетентності) [18, с. 255].
Австрія		предметна (subject-matter competence) – можлива в контексті передачі знань і незалежного оперування знаннями та їх критичним відображенням; особистісна (personal competence) – розвиток індивідуальних здібностей і талантів, знання про власні сильні й слабкі сторони, здатність до самоаналізу, динамічні знання; соціальна (social competence) – здатність брати відповідальність, співпраця, ініціатива, активна участь, динамічне знання. Це поняття передбачає також відкритість світу, вміння працювати в команді (що охоплює традиційне поняття робочої етики) і здатність до спілкування; методологічна (methodological competence) – є вимогою для розвитку предметної компетентності. Означає гнучкість, самоспрямоване навчання, здатність до незалежного розв'язання проблем, самовизначення [18, с. 72].
Фінляндія		пізнавальна (знання та навички); вміння оперувати в умовах змін і мотивованість; соціальна (здатність до співпраці, розв'язання проблем, взаєморозуміння); особистісна; творча; педагогічна та комунікативна (здатність до оперування інформацією, до навчання); адміністративна; стратегічна (орієнтація на майбутнє); вміння діяти паралельно в різних напрямках [18, с. 256–260].
Німеччина		інтелектуальні знання (навчання впродовж життя); знання, які можна застосувати (ситуаційний досвід, проектне навчання, розв'язання складних ситуацій, гнучка схема планування, дії та самоконтроль); навчальна (навчання навчатися); методологічна або інструментальна (застосування багатоваріантних, гнучких, високорозвинених конструкцій, а також мовна компетентність, медіа та ІКТ); соціальна (соціальне єднання, здатність до подолання конфліктів, співпраця, робота в команді тощо); ціннісні орієнтації (соціальні, демократичні та індивідуальні цінності, що досягаються завдяки вмінню жити в громаді й поділяти демократичні цінності).
Нідерланди		змістовні (яких набувають переважно в школі і які спрямовані на вироблення індивідуальної здатності до виконання різних типів робіт); компетентності, важливі для побудови майбутньої кар'єри (наприклад, навички менеджменту); компетентності для ефективного набуття нових здібностей (творче й критичне мислення, здатність до навчання, вміння концентруватися, письмові й усні навички) [18, с. 256–260].

Українські науковці активно досліджують динаміку впровадження компетентнісного підходу в систему освіти України. Кожна галузь освіти формує своє коло компетентностей, які є метою і результатом навчання молоді в Україні. Цікавою є думка В. Маслова, який трактує компетентність як систему теоретико-методологічних, нормативних положень, наукових знань, організаційно-методологічних, технологічних умінь, об'єктивно необхідних

особистості для виконання посадово-функціональних обов'язків, а також відповідних моральних і психологічних якостей [7, с. 63]. На переконання О. Пометун, компетентність потрібно сприймати як об'єктивну категорію, що фіксує суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, завдяки яким педагог здатен здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності [11, с. 19].

Експерти С. Шишова і В. Кальней розглядають компетентність як здатність (уміння) діяти на основі набутих універсальних знань [1]. Заслуговує на увагу й думка О. Солодової про те, що компетентність на сучасному етапі не дорівнює знанням, умінням і навичкам. Цілеспрямована людина є саморозвивальною

особистістю, яка формується в процесі власного саморозвитку, визначаючи його нові завдання та цілі. Випускник ВНЗ має володіти вмінням думати, маючи психологічну потребу в нових знаннях і вмінючи ці знання діагностувати, інтерпретувати [15, с. 82–92].

Таблиця 2

Ключові компетентності в рамках програми TUNING

Ключові компетентності в рамках програми TUNING	загальні (generic)	<p><u>Інструментальні:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • когнітивні здібності; • методологічні здібності; • технологічні вміння; • лінгвістичні вміння; • комунікативні здібності. 	<p>Конкретизуються у здатності до аналізу й синтезу; організації та плануванні; базових знаннях у різних галузях; ретельній підготовці з основ професійних знань; письмовій та усній комунікації рідною мовою; у знанні другої мови; елементарних навичках роботи з комп'ютером; у навичках управління інформацією; у здатності до розв'язання проблем і ухвалення рішень.</p>
		<p><u>Міжособистісні:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • індивідуальні здібності; • соціальні навички; 	<p>Конкретизуються у здатності до критики та самокритики; взаємодії (роботі в команді); у міжособистісних навичках і вміннях; у здатності працювати в міждисциплінарній команді; здатності спілкуватись з експертами в інших галузях; у здатності працювати в міжнародному середовищі; в етичних зобов'язаннях.</p>
		<p><u>Системні:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • поєднання розуміння, сприйнятливості та знань 	<p>Конкретизуються у здатності застосовувати знання на практиці; у дослідницьких навичках і вміннях; у здатності до навчання та самонавчання; здатності пристосовуватись до нових ситуацій; у здатності породжувати нові ідеї (креативність); у лідерських якостях; розумінні культури та звичаїв інших країн; у здатності працювати самостійно; планувати й управляти проектами; в виявленні ініціативності та духу підприємництва; у турботі про якість; у бажанні досягти успіху.</p>
	фахові (subject related)	<ul style="list-style-type: none"> • знання з предметної галузі; • когнітивні компетентності; • практичні вміння та навички з предметної галузі; • загальні вміння та навички (з урахуванням особливостей предметної галузі) 	<p>Конкретизуються у правильному застосуванні термінології, номенклатури, одиниць вимірювання; у знаннях і розумінні найважливіших фактів, концепцій і принципів; в інтерпретації, оцінці й узагальненні отриманої інформації і даних; у письмовому й усному поданні наукового матеріалу та аргументуванні.</p>

Спираючись на дослідження вітчизняних і зарубіжних педагогів, визначимо ключові компетентності *сучасного фахівця*: 1) системне мислення, здатність нести відповідальність за ухвалені рішення; 2) аналітичні здібності (логічність, раціональність, упорядкованість, передбачуваність тощо); 3) інноваційність (здатність виявляти ініціативу); 4) гнучкість (готовність до змін, здатність бачити й визначати проблему, знаходити шляхи її розв'язання, оцінювати результати); 5) орієнтація на систематичний розвиток (здатність навчатись, сприймати нові методи і технології, уміти застосовувати нові знання на практиці); 6) організаторські здібності (керувати людьми, організувати себе й колектив для

виконання завдань, виділяти пріоритети, планувати, контролювати, раціонально вести бесіду); 7) уміння керувати часом (здійснювати всі види планування, виконувати розпорядок робочих планів, підбивати підсумки дня); 8) уміння працювати в команді (створювати ефективну команду, працювати в ній, підтримувати клімат співробітництва, виконувати правила поведінки й спілкування); 9) комунікативні ділові вміння (обстоювати власну думку і права, не руйнуючи відносин, надихати новими ідеями і планами, ставити правильні запитання, концентруватись на словах співрозмовника, ефективно заохочувати й критикувати інших людей); 10) уміння вести переговори (визначати цілі та інтереси аудиторії,

будувати виступ, володіти ораторськими вміннями, етично вести дискусію, обговорювати, пропонувати).

Брак хоча б однієї з цих якостей може призвести до того, що сьогоднішній випускник ВНЗ виявиться неадаптованим до реалій сучасної ринкової економіки. Ці характеристики

(якості) в людини може виховувати сучасна філософія освіти – цілеспрямована філософська концепція. На основі аналізу наукових джерел ми зробили спробу узагальнити й систематизувати погляди вітчизняних і зарубіжних наукових експертів на зміст понять «компетенція», «компетентність» (див. табл. 3).

Таблиця 3

Зміст понять «компетенція» і «компетентність»

Автор	Зміст поняття «компетенція»	Зміст поняття «компетентність»
Закон України «Про вищу освіту» (ВВР України, 2014 р., № 37-38, ст. 1)	знання, уміння і практичні навички	динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.
Тлумачний словник української мови (за ред. Д. Г. Гринчишина)	знання, обізнаність	обізнаний у певній галузі, знаючий; який за своїми знаннями або повноваженнями має право робити, вирішувати що-небудь»; той, хто «має достатні знання в якій-небудь галузі, з чим-небудь добре обізнаний; ґрунтується на знанні, кваліфікований».
Новий тлумачний словник української мови	знання, обізнаність	1) який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований; 2) який має певні повноваження; повноправний, повновкладний.
Словник іншомовних слів (за ред. О. С. Мельничука)	обізнаність	обізнаний, поінформований у певній галузі; який має право на основі своїх знань або повноважень робити чи вирішувати що-небудь, доходити висновків про що-небудь.
Оксфордський російський словник (The Oxford Russian Dictionary)	уміння	достатні вміння, адекватна кваліфікація.
Оксфордський словник сучасної англійської мови	здатність; ефективно виконання діяльності	здатність зробити щось успішно та ефективно.
Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти	здатність; ефективно виконання діяльності	здатність ефективно реалізовувати діяльність, виконувати поставлені завдання, будь-яку роботу.
Експерти програми «DeSeCo»	здатність; виконання професійної діяльності	здатність особистості задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти, виконувати поставлені завдання.
Матеріали міжнародної конференції ЮНЕСКО (2004)	здатність; знання, уміння; здійснення взаємодії	здатність застосовувати ефективно й творчо знання та вміння в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях.
О. Пометун	інтегрована характеристика особистості; знання, уміння, навички, досвід; виконання	складна інтегрована характеристика особистості, під якою розуміється сукупність знань, умінь, навичок, ставлень, а також досвіду, що разом дає змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні

Автор	Зміст поняття «компетенція»	Зміст поняття «компетентність»
	професійної діяльності	функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності.
В. Безруков	володіння; знання, уміння; формулювання авторитетної думки, висновків тощо	володіння знаннями й уміннями, що дають змогу висловлювати професійно грамотні судження, оцінки, думки.
С. Бондар	здатність; виконання діяльності.	здатність особистості діяти.
Л. Петровська та Ю. Жуков	інтегрована характеристика особистості; знання, уміння	багатогранне утворення з елементами когнітивного, експресивного та інтерактивного характеру; складна єдина система внутрішніх психологічних складників і властивостей спеціаліста, що охоплює знання та вміння.
В. Болотов і В. Сериков	інтегрована характеристика особистості; досвід	складний синтез когнітивного, предметно-практичного й особистісного досвіду.
О. Кондаков	здатність; виконання професійної діяльності	найвищий рівень майстерності організації та системного розуміння всіх проблем, пов'язаних з діяльністю, уміння поставити завдання й здатність організовувати розв'язання конкретних проблем, що належать до виду діяльності, у якій зазначений спеціаліст є компетентним.
А. Хуторської	сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є вимогою до відповідного кола предметів і процесів, необхідних для виконання продуктивної діяльності	володіння відповідними компетенціями, сукупність особистісних якостей, ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей, зумовлених досвідом діяльності в певній соціальній і особистісно значущій сфері.
М. Холодна	організація предметно-специфічних знань; формулювання авторитетної думки, висновків тощо	особливий тип організації предметно-специфічних знань, що дають змогу ухвалювати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності.
За матеріалами Міжнародного департаменту стандартів для навчання та освіти	знання, навички	спроможність кваліфіковано виконувати завдання або роботу на основі сформованих знань і навичок.
Н. Лосева	уміння людини мобілізувати набуті знання та досвід	інтегральний показник якості освіти, який не просто визначається як сума знань і вмінь, а характеризує вміння людини мобілізувати набуті знання та досвід у конкретній ситуації.
А. Маркова	здатність і вміння	здатність і вміння людини виконувати певні професійні функції.
Е. Зеєр	знання в діяльності, інтегративні діяльнісні конструкти, уведені в реальну ситуацію	володіння знаннями й уміннями, які дають змогу висловлювати грамотні судження, оцінки та думки.

Автор	Зміст поняття «компетенція»	Зміст поняття «компетентність»
І. Зимня	знання, уміння, навички, досвід, цінності й схильність особистості до соціально-професійної діяльності	базується на знаннях; інтелектуально й особистісно обумовлений досвід соціально-професійної діяльності людини.

Будь-який набір ключових компетентностей як результат освіти визначається лише як робочий інструмент, він не є вичерпним, може доповнюватись, конкретизуватись, коригуватись тощо. А. Хуторської підкреслює, що *компетентний фахівець* має бути поінформованим, володіти комунікативними навичками, мати здатність виконувати завдання, які постають перед ним у процесі розвитку його професійної кар'єри, постійно підвищувати рівень знань, що відповідатиме вимогам ринку праці [17].

Для розкриття змісту фахової компетентності молодшого медичного спеціаліста важливим є змістовне визначення ключових компетенцій, від набуття яких залежить як успішність роботи, так і формування особистості надалі. У нашому дослідженні вважаємо за доцільне виділити такі ключові компетентності молодшого медичного спеціаліста:

1) *спеціальна* компетентність – рівень знань і умінь з клінічних дисциплін у певній галузі медицини, що відповідає професійним стандартам діяльності й досягнення науки, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;

2) *загальна* компетентність – рівень знань базових питань гуманітарної, соціально-економічної, природничо-наукової та клінічної теорії і практики;

3) *деонтологічна* компетентність (етична, правова, особистісна, культурна) передбачає наявність морально-етичних знань, навичок і цінностей; рівень знань у сфері правових основ медичної діяльності; формування у студентів-медиків ціннісних орієнтацій і особистісних сенсів, завдяки яким вони на практиці керуватимуться принципами совісті та щирого співчуття, дбатимуть про оптимістичний настрій хворого й вселятимуть у нього впевненість у швидкому одужанні;

4) *акмеологічна* компетентність полягає в можливості швидко та ефективно розв'язувати проблеми різного рівня складності, зокрема й в екстремальних ситуаціях;

5) *інтернаціональна* компетентність в умовах євроінтеграції забезпечує здатність адаптуватись

до іншомовного соціуму, сприяє формуванню толерантності й терпимості до людей інших національностей;

б) *самоосвітня* компетентність поєднує здатність і готовність фахівця до постійного саморозвитку й самовдосконалення шляхом використання сучасних технологій (ІКТ) для реалізації професійних функцій, адже медичні працівники працюють зі складною новітньою технікою, виконують відповідальні маніпуляції, що вимагає постійного вдосконалення знань;

7) *валеологічна* компетентність – рівень знань про сучасні методики, форми та технології діагностування хвороб і вміння вдало їх застосовувати, пропаганда здорового способу життя серед різних верств населення;

8) *соціально-комунікативна* компетентність – уміння злагоджено діяти в команді, володіння прийомами професійного спілкування, продуктивна реалізація свого творчого потенціалу, соціальна відповідальність за результат власної професійної діяльності.

9) *інформаційно-аналітична* компетентність – рівень знань щодо використання сучасних комп'ютерних технологій і застосування їх на практиці, а також уміння обробляти, аналізувати результати своєї праці.

10) *технічна* компетентність – рівень знань і умінь щодо застосування сучасних технічних пристроїв відповідно до розвитку нових діагностичних і лікувальних методик.

Висновки. Теоретичний аналіз наукових джерел дав змогу дійти висновку, що під ключовими розуміють компетенції універсальні за характером і межами застосування, такі, що сприяють виконанню широкого кола завдань. Різні підходи до класифікації ключових компетенцій і компетентностей лише підкреслюють багатогранність цих понять. У подальших дослідженнях розглядатимемо компетентність молодшого медичного спеціаліста як високий рівень розвитку готовності до професійної діяльності, де основою є освіта, а носіями компетентності – і окрема особистість, і соціум, у якому вона перебуває.

Список використаних джерел

1. Байденко В. И. Компетенция в профессиональном образовании (к освоению компетентностного подхода). *Высшее образование в России*. 2004. № 11. С. 3–13.

References

1. Baidenko, V. I. (2004). Competence in vocational education (to mastering the competence approach). *Vysshoe obrazovanie v Rossii*, 11, 3–13. [in Russian]

2. Закон України «Про вищу освіту» 1556-18 чинний. Редакція від 28.09.2017 підстава 2145-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-5> (дата звернення: 12. 06. 2018).
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Компетенции в образовании: опыт проектирования*: сб. науч. трудов / под ред. А. В. Хуторского. Москва: Эйдос, 2008. URL: <http://www/rsuh.ru> (дата звернення: 12. 06. 2018).
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики: колективна монографія / Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. та ін.; за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
6. Локшина О. Розвиток компетентнісного підходу в освіті Європейського Союзу. *Шлях освіти*. 2007. № 1. С. 16–21.
7. Наукові засади визначення змісту підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх навчальних закладів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2002. № 2. С. 63–66.
8. Національна рамка кваліфікацій: Додаток до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP111341.html (дата звернення: 12. 06. 2018).
9. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). Том 1, А–К/ укладачі: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ: АКОНІТ, 2006. 926 с.
10. Онопрієнко О. Концептуальні засади компетентнісного підходу в сучасній освіті. *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 32–37.
11. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18–24.
12. Приходько В. М. Моніторинг якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу: педагогічні основи й управлінський аспект: монографія. Запоріжжя, 2011. 460 с.
13. Словарь иностранных слов / под. ред. И. В. Лехина, С. М. Локшиной, Л. С. Шаумяна; гл. ред. Ф. Н. Петрова. Москва: Сов. Энциклопедия, 1964. 784 с.
14. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1974. 776 с.
15. Солодова Е. А. Новые модели в системе образования: Синергетический подход: учебное пособие. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 344 с.
16. Тлумачний словник української мови / за ред. Д. Г. Гринчишина. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Освіта, 1999. 302 с.
17. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций. *Интернет-журнал «Эйдос»*. URL: <http://eidos.ru/journal/2005/1212.htm> (дата звернення: 12. 06. 2018).
18. Definition and Selection of Competencies. Country Contribution Process: Summary and Country Report. Uri Peter Trier. University of Neuchatel, October 2001. 279 p.
19. Halfdan Farstad. Competencies for Life: Some Implications for Education. *UNESCO 47th International Conference on Education Quality education for all young people: Challenges, trends and priorities*: Background paper to Workshop 3: Quality Education and Competencies for Life. (Geneva, 8-11 September 2004). 18 p.
20. Spektor J., Michacl-de la Teja, Ileana. ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse. Competencies
2. The Law of Ukraine "On Higher Education". Revision of 09/28/2017 basis 2145-19. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-5> [in Ukrainian]
3. Zimniaia, I. A. Key competencies – a new paradigm of the result of education. Competences in education: experience in project work: coll. of research works. Moscow: Eidos. Retrieved from: <http://www/rsuh.ru> [in Russian].
4. Zimniaia, I. A. (2004). *Key competencies as a resultant-target basis of the competence approach in education. Author's version*. Moscow: Research Center for Quality Problems of Specialist Training. [in Russian]
5. Bibik, N. M., Vashchenko, L. S., Lokshina, O. I. (2004). *Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: library on educational policy: collective monograph*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian]
6. Lokshina, O. (2007). Development of a competent approach in the education of the European Union. *Shliakh osvity*, 1, 16–21. [in Ukrainian]
7. Scientific principles for the definition of the content of advanced training and preparation of the heads of general educational institutions (2002). *Pisliadyplomna osvita v Ukraini*, 2, 63–66. [in Ukrainian]
8. National Qualifications Framework: Annex to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2011 No. 1341. Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP111341.html [in Ukrainian]
9. Yaremenko, V.V., Slipushko, O. M. (2006). *New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language (in three volumes). Volume 1, A-K*. Kyiv: AKONIT. [in Ukrainian]
10. Onoprienko, O. (2007). Conceptual foundations of a competent approach in modern education. *Shliakh osvity*, 4, 32–37. [in Ukrainian]
11. Pometun, O. I. (2005). Formation of civic competence: a view from the standpoint of modern pedagogical science. *Visnyk program shkilnykh obminiv*, 23, 18–24. [in Ukrainian]
12. Pryhodko, V.M. (2011). *Monitoring the quality of educational activity of a comprehensive educational institution: pedagogical bases and managerial aspect: monograph*. Zaporizhia. [in Ukrainian]
13. Lekhina, I. V., Lokshina, S. M., Shaumyan, L.S. (1964). *Dictionary of foreign words*. Moscow: Sov. Entsiklopedia. [in Russian]
14. Melnichuk, O. S. (1974). *Dictionary of foreign language words*. Kyiv: Main editorship of the URE. [in Ukrainian]
15. Solodova, E.A. (2012). *New Models in the Education System: Synergistic Approach: Textbook*. Moscow: Book House "LIBROKOM". [in Russian]
16. Grinchishin, D. G. (ed.) (1999). *Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language*. 3rd ed. Kyiv: Osvita. [in Ukrainian]
17. Khutorskoi, A.V. Technology of designing key and subject competences. Internet magazine "Eidos". Retrieved from: <http://eidos.ru/journal/2005/1212.htm> [in Russian]
18. Definition and Selection of Competencies. Country Contribution Process: Summary and Country Report (2001). Uri Peter Trier. University of Neuchatel. [in English]
19. Halfdan, Farstad (2004). Competencies for Life: Some Implications for Education. *UNESCO 47th International Conference on Education Quality education for all young people: Challenges, trends and priorities*: Background paper to Workshop 3: Quality Education and Competencies for Life. (Geneva, 8-11 September 2004). [in English]
20. Spektor, J., Michacl-de la Teja, Ileana (1996). ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest.

for Online Teaching. ERIC Digest. *Competence, Competencies and Cetification*. N.Y.,1996. 123 p.

Competence, Competencies and Cetification. N.Y. [in English]

Рецензент: д.філософ.н., професор Троїцька Т.С.

Відомості про автора:

Яковишена Людмила Олексіївна

ludmilayakovishena@gmail.com

Вінницький педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i20.2485

Матеріал надійшов до редакції 19. 06. 2018 р.

Прийнято до друку 26. 06. 2018 р.

Information about the author:

Yakovyshena Liudmyla Oleksiivna

ludmilayakovishena@gmail.com

M. Kotsiubynsky Vinnytsia

Pedagogical University

Ostrozkohe St., 32, Vinnytsia, Ukraine

doi: 10.7905/nvmdpu.v0i20.2485

Received at the editorial office 19. 06. 2018.

Accepted for publishing 26. 06. 2018.